

УДК 327.33
ББК 66.4

Марія Сенич

МІЖ БЕРЛІНОМ І ПАРИЖЕМ: СПІВПРАЦЯ БОГДАНА ОСАДЧУКА І ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ

Видатний український політолог і публіцист, речник польсько-українського порозуміння Богдан Осадчук протягом десятиліть був найближчим українським співробітником Єжи Гедройця – редактора польського еміграційного часопису “Kultura”, який виходив в Парижі з 1947 до 2000 року. Їх об’єднувала справа досягнення польсько-українського примирення, а співробітництво полягало у публіцистичній діяльності, пропагуванні спільних ідей, розробці різноманітних проектів і підготовці заходів, спрямованих на налагодження польсько-українського діалогу.

Ключові слова: Богдан Осадчук, Єжи Гедройц, польсько-українське примирення, польсько-українські відносини

Видатний український публіцист і політолог, професор Богдан Осадчук був прихильником польсько-українського порозуміння ще з молодих років. Опинившись після війни на еміграції в Німеччині, він розпочав пошуки своїх однодумців і знайшов їх у колективі паризької “Kultury” на чолі з редактором Єжи Гедройцем. Їхнє знайомство відбулося в 1950 р. на Конгресі Свободи культури, організованому американськими і європейськими інтелектуалами у Західному Берліні [5, с.125–126; 23]. Невдовзі після цієї зустрічі Б.Осадчук став постійним співробітником паризького часопису. У своїх спогадах він пише, що редактор завойовував прихильників своєю харизмою, гідною подиву наполегливістю і стійкістю, що у “Kulturze” знайшов те, за що боровся у розмовах зі своїми польськими колегами: за сміливість нових пропозицій, за перемогу над віковими упередженнями, за усвідомлення спільних інтересів в ім’я свободи [4, с.139; 38, s. 206]. Український публіцист цінував Є.Гедройця як особистість, яка зуміла пробудити нове політичне мислення, особливо серед молодого покоління поляків і українців, як ініціатора і посередника у діалозі між російськими й українськими демократами на еміграції.

Б.Осадчук допоміг Є.Гедройцю встановити контакти з українськими діячами на еміграції: Б.Левицьким, І.Багряним, І.Кошелівцем, І.Лисяком-Рудницьким, В.Витвицьким, Ю.Лавріненком. Як кореспондент провідних німецьких і швейцарських видань – “Neue Zürcher Zeitung”, “Vaterland”, “Die Neue Zeitung” “Der Tagesspiegel”, “Morgenpost” – був головним інформатором західної громадської думки про східно-європейські справи. Б.Осадчук часто надавав інформаційну підтримку акціям Є.Гедройця, особливо в часи, коли радянський режим намагався різними способами підірвати вплив часопису в союзних республіках. Так, Б.Осадчук під псевдонімами Aleksander Kogab та o.k. популяризував спільні ідеї, часто рецензував видання видавничого дому “Kultury”, статті та декларації, що з’являлися на шпальтах паризького часопису, особливо, публіцистику Ю.Мерошевського. Сам Є.Гедройць у листах називав таку діяльність “publicity” для “Kultury”. Професія журналіста давала Б.Осадчуку можливість присутності на різноманітних заходах, що сприяло встановленню за його посередництвом цінних для Є.Гедройця контактів із західним і американським світом.

Початок співробітництва між редактором “Kultury” та українським публіцистом ознаменував появу у 1952 р. нової рубрики в часописі – української хроніки. У вступі до хроніки зазначалося, що вона є першою спробою представлення висловлювань українців у польсько-українських справах і має на меті знайомити польського читача з основними подіями в політичному, економічному та духовному житті України [3, с.68; 6, s.125]. Протягом довгих десятиліть Б.Осадчук був її автором. Послугуючись в

“Kulturze” псевдонімом Berlinczyk, Б.Осадчук почав також вести німецьку хроніку, аналізуючи життя по обидва боки “берлінської стіни”.

Спільною акцією на початку співпраці було також заснування німецькомовного інформаційного бюлетеня “SOF” – “Stimmen zu Osteuropäischen Fragen”, який Б.Осадчук видавав разом із берлінським кореспондентом “Kultur” Є.Продзинським на кошти Є.Гедройця. Часопис мав інформувати німців про ситуацію у східній Європі, про еміграцію, а також про різні події в культурній сфері. Однак через фінансові труднощі “SOF” перестав виходити, проіснувавши від червня 1952 р. до січня 1953 р. [42, s.102]. Інший проект – заснування при “Kulturze” українського кварталника під редакцією Б.Осадчука, І.Кошелівця та І.Лисяка-Рудницького також не вдалося реалізувати через брак коштів [3, с.323, 325–326].

Б.Осадчук і Є.Гедройць усвідомлювали, що успіх визвольної боротьби народів Радянського Союзу залежить від досягнення ними міжнародного примирення: тоталітарний режим здатний придушити виступ однієї нації, але не всезагальну революцію, влада ж завжди використовуватиме міжнародні конфлікти для ослаблення спільного фронту. Тому польсько-українське зближення стало їхнім спільним завданням. Вони пропагували ідеї примирення, займалися підготовкою з’їздів, проведенням спільних польсько-українських конференцій, святкуванням ювілеїв. Зокрема, вони виступили організаторами проведення другої польсько-української наукової конференції у Мюнхені у 1980 р. (перша проходила в Гамільтоні у 1977 р.) [15; 17; 20; 19; 43, s.68–70].

Б.Осадчук пропонував Є.Гедройцю стати ініціатором переговорів між польським та українським урядами на еміграції, які у свій час зайшли в глухий кут. Є.Гедройць намагався зацікавити Б.Осадчука співпрацею з “Голосом Америки” та керівництвом його українською секцією, що могло б принести багато користі для спільної справи [3, с.98–100].

“Kulturze” часто доводилось “пливти проти течії”, намагаючись переконати еміграцію у тривалій коекзистенції двох ворогуючих систем і неможливості визволення та повернення втрачених земель внаслідок очікуваної війни між Америкою та СРСР [3, с.109, 155–156, 163].

Другим нелегким завданням часопису було подолання міжнародних стереотипів, тому в ньому багато місця приділялося об’єктивному висвітленню історії українського й польського народів. В цьому контексті варта уваги гучна історія доктора Оберлендера, колишнього політичного офіцера батальйону “Нахтігаль”, якого обвинувачували у вбивстві 3 липня 1941 р. тисячі мешканців Львова, в тому числі 38-ми польських професорів. Український історик Б.Левицький доводив непричетність українського батальйону до вбивства польських професорів. Вчений стверджував, що всі фронтові частини німецької армії мали виконувати завдання суто військового характеру. Справи безпеки на окупованих територіях належали до компетенції спеціальних частин “Sicherheitsdienst”. Так як “Нахтігаль” був військовою одиницею, йому не можна було займатися справами безпеки [22, s.174, 182]. Б.Осадчук стверджував, що звинувачення українців з “Нахтігаль” у вбивстві професорів є намаганням перекласти на них відповідальність за звірства, вчинені НКВД у львівських в’язницях напередодні захоплення Львова німцями [7, s.138]. Наступ німців у червні 1941 р. на західні терени Радянського Союзу зумовив повний хаос, працівники безпеки отримали з Москви наказ евакуювати за всяку ціну політичних в’язнів на схід. Оскільки це розпорядження неможливо було виконати в часі, розпочали акцію жорстоких розстрілів [22, s.173].

Б.Осадчук був учасником численних акцій Є.Гедройця, він неодноразово інформував про події, що розгорталися навколо “Kultur”, у західній пресі, особливо про заходи радянської влади з метою підірвати впливи часопису в союзних республіках [3,

с.183]. В одній зі своїх статей (у швейцарській “NZZ”) він назвав “Kulturę” “головним ідеологічним ворогом” режиму [3, с.311]. Є.Гедройць видавав твори письменників, заборонених в Радянському Союзі (т. зв. “inedit”), а праці, видані в домі “Kulturę”, відразу ж заборонялися на території СРСР. Каралося і поширення паризького часопису. Історія знає кілька голосних судових процесів над польськими й російськими співробітниками Є.Гедройця. Коли у 1965 р. засудили російських письменників А.Сінявського і Ю.Данієля за те, що вони видавали свої твори в Літературному Інституті Є.Гедройця редактор звернувся до Б.Осадчука з проханням надати цій справі якомога більшого розголосу в західній пресі [3, с.314; 42, s.88–95]. Кампанія Б.Осадчука було настільки вдалою, що західна громадськість активно виступила на захист письменників [3, с.315]. Одночасно з протестами західного світу 63 члени спілки письменників СРСР, до яких приєдналося 200 представників інтелектуальних осередків, звернулися з листом до XXIII з’їзду КПСС і до президій Верховної Ради СРСР і РСФСР, в якому закликали звільнити письменників.

Радянська пропаганда використовувала проти “Kulturę” й тонші методи: у 1963 р. у Варшаві з’являється часопис під такою самою назвою, як і паризький – “Kultura”. Довідавшись про це, Є.Гедройць просить у листі Б.Осадчука написати повідомлення про появу іншої “Kulturę” в швейцарській пресі, щоб таким чином уникнути майбутніх негативних асоціацій читачів, плутанини і підміни понять [3, 295]. Згодом у “NZZ” з’являється викривальна стаття Б.Осадчука “Kulturpolitischer Streit in Polen”.

Є.Гедройць звертався також до Б.Осадчука з проханням організувати на Заході підтримку так званого “Листа 34” [3, с.303]. Це був меморіал польських письменників до прем’єр-міністра ПНР Ю.Циранкевича, написання якого Є.Гедройць інспірував у 1964 р. [3, с.302]. У ньому висловлювався протест проти загострення цензури і обмежень у виділенні паперу на друк книжок і часописів, як проти явищ, що загрожують розвиткові національної культури. Замітки про меморіал з’явилися в таких відомих виданнях, як “NZZ”, “Le Monde” і “Times”. Акції на підтримку авторів листа організували в США, Італії, Франції [3, с.307].

У взаємовідносинах Б.Осадчука з Є.Гедройцем не обійшлося і без конфліктів. Один з них виник із приводу співпраці з росіянами. У 1970-х роках Є.Гедройць розпочав співробітництво з групою російських демократів, що видавали в Парижі часопис “Континент”, в той час, як Б.Осадчук з недовіркою відносився до російської еміграції. Він критикував “Континент” за замовчування проблеми русифікації народів радянського Союзу [12], вважав, що росіяни ніколи не погодяться на незалежність України. Б.Осадчук писав, що росіяни повинні чітко визначити свою позицію в справі свободи народів Радянського Союзу, і що варто звернутися до них з таким листом, згадавши позиції великих росіян, таких як Філософов і Федотов [11]. Публіцист потрактував починання Є.Гедройця як зміну орієнтації “Kulturę” на проросійську і заявляв, що не розпочне діалогу з росіянами, поки ті не визнають права України на незалежність. У листі до Є.Гедройця він писав: “Мені часами здається, що Ви і ваші колеги просто не уявляєте, що Україна бореться на життя і смерть за такі елементарні речі, як збереження своєї національної самобутності, мови, літератури і культури. Того полякам у їх зовсім протилежній ситуації не зрозуміти. І в тому полягає фальш Солженіцинів [...]”. Вони знають, що їх земляки роблять, але мовчать. В цьому суть справи. Ані Кошелівець, ані я, ані ніхто інший не налагодить відносини з росіянами без чіткого засудження русифікації, декларування цілковитої солідарності в справі від’єднання України від Росії або ж встановлення стосунків, як рівний з рівним [14]”.

Закиди Б.Осадчука Є.Гедройць назвав несправедливими, і щоб переламати його зневіру у можливість порозумітися з росіянами, запропонував опрацювати проект декларації, чітко визначивши основні постулати, які повинні підписати російські інтелек-

туали. Крім того Є.Гедройць пообіцяв узгодити з редактором “Континенту” В.Максїмовим входження І.Кошелівця до складу редакції російського часопису [18].

Результатом цієї дискусії стало проголошення у 1977 році на шпальтах еміграційних часописів Декларації в українській справі – однієї з найбільших заслуг Є.Гедройця для справи примирення. У ній представники російської, польської, чеської і угорської еміграції заявили про готовність співпрацювати з борцями за незалежність України. “...В імперській структурі ССРСР, – зазначалося в документі, – є два ступені підлеглості: статус “обмеженого суверенітету” в так званих “народних демократіях Центрально-Східної Європи” – і статус повної несuverенності в інкорпорованих союзних республіках. Поляки, чехи чи угорці мають незрівнянно більше можливостей для збереження своєї національної та культурної самобутності, ніж українці, білоруси, прибалтійці чи мусульманські народи. Перші підпадають під процеси советизації – але все ще не русифікації. Других русифікують, і то з кожним роком інтенсивніше. Проте долі і тих, і інших тісно переплетені: не буде по-справжньому вільних поляків, чехів чи угорців без вільних українців, білорусів чи литовців. І – зрештою – без вільних росіян. Без росіян, вільних від імперських амбіцій, які розвивають своє національне життя, шануючи право на самовизначення інших націй” [9; s.66-67]. За словами Є.Гедройця, текст декларації належав перу Б.Осадчука [1, с.215; 2, с.530]. Сам же публіцист оцінив декларацію як надання проблемі визволення України міжнародного характеру, як перший крок у подоланні міжнаціональної ворожнечі й байдужості [29, s.87–88].

Пізніше розбіжності між редактором і публіцистом викликало опублікування в “Kulturze” заяви російського письменника А.Солженіцина з приводу проведення всеукраїнського референдуму в грудні 1991 року. У ній автор стверджував, що проголошення незалежності України в існуючих кордонах, які є штучними, може згубно вплинути на долі багатомільйонного російського населення і на появу певних зон напружень в майбутньому [44, s.38–39].

Б.Осадчук не міг зрозуміти, як погляди редактора могли співпадати з позицією А.Солженіцина, яку він розцінював як заклик до ревізії кордонів України або ж збереження її зв’язків з Росією. У листі до Є.Гедройця він писав: “Боюсь, що в Україні і на еміграції постане фронт проти “Kultury”. [...] Ми будуюмо державу не для того, щоб російський емігрант підточував її фундаменти. До цих пір російська меншина була лояльна щодо України, а тепер група російських шовіністів в Криму, Одесі, Донбасі, а також в Москві починає підбурювати цю меншину. Київ проводить найбільш ліберальну національну політику”, тому побоювання А.Солженіцина абсолютно безпідставні. Обов’язком Є.Гедройця Б.Осадчук вважав помістити в “Kulturze” також висловлювання українця з цього приводу [13]. Невдовзі в часописі з’явилася його стаття “Кацап і хахол”, в котрій ідеться про протести, з якими зустрілися погляди А.Солженіцина в Україні. Б.Осадчук писав: “...росіянам важко погодитися з тим, що Україна перестала бути сферою політики Росії. Проте і [...] українці не змиряться з можливістю спільного перебування в понаддержавних, але попри те спільних зв’язках. Апелювання деяких росіян до нібито спільних коренів викликає в Україні зовсім протилежний результат, ніж вони очікують. Надто багато кривд і болю назбиралося протягом 300-літньої неволі і замало чути слів визнання вини і прохань пробачити за грабунок традиції, історії, мови і людських життів, не говорячи про матеріальну руїну багатого колись краю” [25 s.95–97].

Б.Осадчук навіть хотів відмовитися від реферування розвитку ситуації в Україні в паризькому часописі [16]. Не зважаючи на все, перемогла довголітня приязнь, і в же в наступному листі Є.Гедройць вітав Б.Осадчука з незалежністю України, що, за його словами, має справді історичне значення, та радів з того приводу, що польський уряд відразу визнав українську незалежність, не оглядаючись на західні держави [21].

Саме на 1990-ті роки припав період найінтенсивнішої співпраці Б.Осадчука з паризьким часописом. За словами І.Гофман, завдяки його заангажуванню часопис в певному сенсі перетворився на хроніку народження незалежної України [10, s.169]. Б.Осадчук у своїх статтях та інтерв'ю з українськими й польськими діячами торкався актуальних питань політичного, економічного і культурного життя. Предметом його роздумів були проблеми регіональної безпеки, демократичної трансформації та польсько-українських відносин.

Б.Осадчук простежував наступництво у налагодженні польсько-українського діалогу – від еміграції до опозиції та згодом до урядів незалежних України і Польщі. Як стверджував політолог, починання паризької “Kultury” під егідою Є.Гедройця знайшли послідовників в Америці, Канаді, Англії, Німеччині. Впродовж десятиліть справа примирення була завданням еміграційних кіл обох народів. Польсько-українське порозуміння стало тематикою наукових конференцій, інтерв'ю, опитувань. В період появи опозиції і підпільної преси ініціатива перейшла на схід, а з часом, всупереч радянським указам і обмеженням, перетнула кордони Бугу і Сяну, здобуваючи прихильників ідеї польсько-української співпраці у Львові і Києві. Історичного значення в цьому сенсі Б.Осадчук надавав конференції польсько-українських парламентаріїв в Яблонній [40, s.37]. Також публіцист вітав той факт, що до державного стерна прийшли люди, які розуміли вагу польсько-українського партнерства і що незалежна Україна, як висловився Д.Павличко, є однією з умов існування незалежності Польщі, а незалежна Польща – найважливіший сусід України [27, s.134–135]. Великі надії публіцист покладав також на створений Консультативний комітет президентів.

На думку Б.Осадчука, в перші роки незалежності міжурядові переговори й візити запевняли у готовності до широкого розвитку двостороннього співробітництва, надавали сусідству стратегічного значення і з самого початку переконали у відсутності територіальних претензій. Так з цього приводу в інтерв'ю з Б.Осадчуком висловлювався президент України Л.Кравчук: “У нас немає жодних територіальних претензій, навпаки вважаємо, що спроби порушити status quo загрожують збереженню миру в Європі. Замість ілюзій про зміну кордонів, належало б ті кордони перетворити в мости, а національним меншинам забезпечити максимальні умови для розвитку національної і культурної самобутності” [8, s.115]. Визнання повоєнних кордонів Б.Осадчук вважав завершенням першого етапу процесу польсько-українського примирення і називав його спільним з Є.Гедройцем історичним успіхом. Наступним етапом, на думку публіциста, мало бути створення спільної системи регіональної безпеки [36, s.102].

Якщо Є.Гедройць не раз звинувачував польських діячів у відсутності концепції східної політики, то Б.Осадчук критикував за відсутність зовнішньополітичної доктрини українців і їх балансування між Заходом і Сходом. Він був прихильником створення в Центрально-Східній Європі об'єднання держав, що могло б заповнити той геополітичний вакуум, що з'явився після розпаду Радянського Союзу. На його думку, участь України у створенні такого союзу допомогла б зберегти її незалежність і стримувала б геополітичні амбіції Росії. Публіцист стверджував, що Україна не може допустити того, щоб східні кордони Європи опиралися на східних кордонах Польщі [34, s.114–117]. Б.Осадчук позитивно оцінював пропозиції польських і українських політиків щодо формування нової системи безпеки в регіоні: ідею НАТО-bis на Сході Л.Валенси [39, s.114], концепцію так званої “без'ядерної зони” між Росією і Німеччиною у складі України, Білорусі, Прибалтики, Польщі, Чехословаччини, Угорщини та Румунії [33, s.83], план Л.Кравчука щодо тісного партнерства у трикутнику Україна-Польща-Угорщина [35, s.110–111]. Те, що ці проекти так і не було реалізовано, публіцист вважав втраченими можливостями для країн регіону, а насамперед України. Свою роль, на його думку, зіграла також російська дипломатія, яка зуміла ізолювати Україну від

участі у формуванні європейського простору безпеки шляхом заграванням з Польщею та США [26, s.91].

Публіцист критикував Польщу за пріоритетність у її політиці прозахідного курсу. Він писав: “устремління Польщі на Захід можна пояснити або почуттям слабкості, або браком відваги щодо розробки незалежної політичної доктрини створення нового ладу у Східній Європі. Сателітство досить сильно знищило творчу мозкову тканину необхідну для формування польських державних інтересів”. Свої невтішні висновки Б.Осадчук підсилює цитатою з Б.Геремка. Аналізуючи польсько-українські відносини, польський історик говорив: “...нам не вдалося визначити принципи стосунків між нашими народами таким чином, щоб ці стосунки стали елементом європейської безпеки” [28, s.119–121].

На думку Б.Осадчука, ідея створення навколо України і Польщі центру притягання інших потенційно слабших партнерів виявилася “так само чужа нашим суспільствам, як колись плани Пілсудського й Петлюри. Для Польщі схід залишається незрозумілим. Поява нових держав на її східних кордонах викликала не тільки подив, але й скептицизм, та навіть недовіру, а вслід за цим тенденції ізоляціонізму”, – зазначає він у одній зі статей [36, s.103–105].

Б.Осадчук нерідко критикував представників польсько-українського істеблішменту за брак ініціативи – політичної, економічної, культурної. Не зважаючи на ряд підписаних між Польщею та Україною угод, на його думку, існувало багато невикористаних чинників, насамперед економічних. Оглядаючись на останні роки, – пише Б.Осадчук – кидається в очі контраст між польсько-українськими відносинами періоду до здобуття незалежності і після. Проблема співпраці була предметом щирої та емоційної участі багатьох осіб, видань, осередків. Ейфорія незалежності остудила колишню самовідданість на користь дружби, багато дисидентів зайнялися внутрішніми справами, національний егоїзм засліпив перспективи проведення спільної політики. Можливу небажанню розвивати партнерство Б.Осадчук вбачав у нездатності пост-комуністичної бюрократії до нового політичного мислення і дій у сфері східної політики. Публіцист вважав, що саме через брак еліт, особливо з українського боку, після встановлення дипломатичних відносин і підписання договору про дружбу та добросусідські відносини, все залишилось на рівні формальних кроків і пишної риторики [36, s.105–106].

“Як же вийти з глухого кута польсько-українських відносин?” – риторично запитував Б.Осадчук у одній зі своїх статей. І одночасно стверджував, що розвиток співробітництва в дусі спільних завдань на майбутнє можливий тільки тоді, коли стане спільною справою держав і суспільств, організаційних зусиль існуючих політичних сил, державних і громадських інституцій, економічних осередків, науки, мистецтва, туризму. Тобто публіцист говорив про необхідність примирення на рівні суспільств, а не тільки урядів. На його думку, потрібно було засновувати спеціалізовані установи, наприклад, Центри культури, спільні програми вивчення мов, проведення концертів, вистав, авторських вечорів. Прикладом такої співпраці міг послужити досвід французько-німецького та німецько-польського примирення [36, s.104–105].

Б.Осадчук вказував і на відсутність систематичного інформування про сьогодення сусіда, особливо в Україні, де це було пов’язано насамперед з браком коштів на утримання кореспондентів закордоном, і відчувався брак експертів з польської проблематики [30, s.108].

Важливим елементом примирення Б.Осадчук вважав подолання польсько-українських стереотипів, а в зв’язку з цим створення змішаної комісії щодо ревізії підручників з історії. На його думку, надзвичайно ускладнювали процес порозуміння, релігійна ворожнеча, затяжні конфлікти стосовно ревіндикації церковного майна та навколо цвинтаря Орлят у Львові [31, s.122–123].

Незадоволення публіциста часто викликало становище української меншини в Польщі та занедбання релігійних і культурних пам'яток. Б.Осадчук писав: “Спустошені цвинтарі, зруйновані православні церкви від Холма до Лемківщини ілюструють “неправду галасливих декларацій Риму та Ченстохови про екуменізм та співпрацю християнських церков”. Українська меншина, порівняно з іншими, була найбільш позитивно налаштована до справи відродження незалежної Польщі. Ця лояльність, якої не було раніше в історії Речіпосполитої, не знайшла ні найменшої політично-правової компенсації. Навіть в угоді між державою і Костелом УГКЦ не надали рівноправності”, – зазначав публіцист. “Офіційна Варшава, яка формує громадську думку, повинна пам'ятати, що права та майбутнє української меншини в Польщі та польської в Україні – це два рукави однієї і тієї ж ріки” [24, s.67].

Переломним у польсько-українських відносинах, на думку Б.Осадчука, став 1997 рік. Під час візиту президента Польщі А.Кваснєвського в Україну було підписано символічну декларацію “Про порозуміння та примирення”. Ця подія співпала з появою нової конфігурації співробітництва в регіоні за участю Грузії, Азербайджану, України, Казахстану, Узбекистану та Туркменістану – так званого “кавказького коридору” для транспортування нафти через Грузію до Одеси, а звідти до кордону з Польщею. На думку Б.Осадчука, якби можна було розширити рамки співпраці на балтійські країни, Угорщину та Румунію, то вдалося б відродити концепцію балтійсько-чорноморського комплексу “Міжмор'я [37, s.141, 147].”

Сучасному стану польсько-українських взаємин наші народи найперше повинні завдячувати довголітнім зусиллям колективу “Kultury”, зокрема Б.Осадчука і Є.Гедройця. Про те, як редактор цінував українського співробітника і його вклад у справу примирення, свідчить присудження Б.Осадчукові нагороди дружби і співпраці “Kultury” (у 1984 році). Відхід з життя редактора у 2000 році був великою втратою для українського публіциста. Прощаючись з ним, він із сумом визнавав, що не стало не тільки здібного видавця і геніального редактора, але й політичного візонера, без котрого польсько-українські відносини виглядали б сьогодні зовсім інакше. Саме йому вдалося вивести їх з безвиході на дорогу примирення й співпраці [32, s.19]. Б.Осадчук втратив в той момент і основну трибуну: “Kultura” згідно з заповітом редактора перестала виходити. 19 жовтня 2011 р. пішов з життя і сам публіцист, який був останньою постаттю легендарної епохи під назвою “Kultura”.

1. Генік М. Роль “Декларації в українській справі” 1977 року в досягненні польсько-українського примирення / Микола Генік // Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість : зб. наук. праць. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010–2011. – Вип. 3–4. – С. 212–221.
2. Генік М. А. Польсько-українське примирення у політичній діяльності Богдана Осадчука / Микола Генік // Гілея. – 2011. – Спецвипуск. – С. 529–535.
3. Єжи Гедройць та українська еміграція: листування 1950–1982 років; пер. з пол. та англ. / упоряд., переднє слово і комент. Б. Бердиховської – К. : Критика, 2008. – 752 с.
4. Осадчук Б. Україна, Польща, світ. Вибрані репортажі та статті / Б. Осадчук. – К. : Смолоскип, 2001. – 356 с.
5. Осадчук Б. Єжи Гедройць – великий поляк, видавець, редактор, основоположник польсько-українського порозуміння / Б. Осадчук // Сучасність. – 2001. – № 1. – С. 125–135.
6. BEO. Kronika polsko-ukraińska / BEO // Kultura. – 1952. – № 5 (55). – S. 125–132.
7. BEO. Oberlaender z perspektywy Berlina / BEO // Kultura. – 1960. – № 3. – S. 135–140.
8. Bohdan Osadczuk – prez. Leonid Krawczuk. Pragniemy ściślejszej współpracy z Polską // Kultura. – 1992. – № 1(532)–2(533). – S. 114–118.
9. Deklaracja w sprawie ukraińskiej // Kultura. – 1977. – № 5 (356). – S. 66–67.
10. Hofman I. Ukraina, Litwa, Białoruś w publicystyce paryskiej “Kultury” / Iwona Hofman. – Poznań, 2003. – 326 s.
11. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadczuk. – List B.Osadczuka do J.Giedroycia, 21.03.1975.

12. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 01.02.1976.
13. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 25.03.1976.
14. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 26.05.1890.
15. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 21.07.1980.
16. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 11.07.1991.
17. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List B.Osadcuka do J.Giedroycia, 11.1991.
18. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List J.Giedroycia do B.Osadcuka, 17.03.1976.
19. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List J.Giedroycia do B.Osadcuka, 29.02.1980.
20. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List J.Giedroycia do B.Osadcuka, 4.06.1980.
21. Les Archives de l'Institut Litteraire á Paris. – Bohdan Osadcuk. – List J.Giedroycia do B.Osadcuka, 3.12.1991.
22. Lewickiy B. Sprawa dr.Oberlaendra / Borys Lewickiy // Kultura. – 1960. – № 1–2. – S. 171–186.
23. O współpracy z Jerzym Giedroyciem sięgającej lat 50. – opowiada Bohdan Osadcuk // Bohdan Osadcuk // Z kręgu “Kultury” // Jerzy Giedroyc // <http://www.polskieradio.pl/62/648/Artykul/262029,Bohdan-Osadcuk>.
24. Osadcuk B. Cóż dalej, Panowie Polacy / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1990. – № 9 (516). – S. 63–67.
25. Osadcuk B. Kacap i chachoł / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1991. – № 12 (531). – S. 94–97.
26. Osadcuk B. Kłeska Ukrainy w Jałcie / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1993. – № 10 (533). – S.86 – 91.
27. Osadcuk B. Miedzy Warszawą, Wołyniem i Lwowem / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1999. – № 6 (621). – S. 134–140.
28. Osadcuk B. O Ukrainie i Krymie... w Berlinie / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1995. – № 5 (572). – S. 116–121.
29. Osadcuk B. Pierwszy krok / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1977. – № 9 (360). – S. 87–89.
30. Osadcuk B. Polska i Ukraina: jak wyjść z impasu? / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1994. – № 12 (567). – S. 104–109.
31. Osadcuk B. Polska i Ukraina. Przemyskie zakłócenia przyjaźni / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1996. – № 6 (585). – S.122–123.
32. Osadcuk B. Pożegnanie z Jerzym Giedroyciem / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 2000. – № 10 (637) (585). – S. 18–19.
33. Osadcuk B. Ukraina i sąsiedzi / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1992. – № 6 (537). – S. 81–85.
34. Osadcuk B. Ukraina i sąsiedzi: łatanie dziur / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1993. – № 3 (546). – S. 113–117.
35. Osadcuk B. Ukraina między Wscodem a Zachodem / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1995. – № 4 (571). – S. 107–114.
36. Osadcuk B. Ukraina sam na sam / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1993. – № 12 (555). – S. 102–108.
37. Osadcuk B. Ukraiński maj w polityce zagranicznej / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1997. – № 7 (598)–8 (599). – S. 138–149.
38. Osadcuk B. Wyznania i zeznania ukraińskiego polonofila / Bohdan Osadcuk // Kultura. – Paryż. 1977. – № 7 (358)–8 (359). – S. 202–206.
39. Osadcuk B. Z Wałęsą na Ukrainie / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1993. – № 7 (550)–8 (551). – S.107–113.
40. Osadcuk B. Zbliżenie polsko-ukraińskie / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1990. – № 6 (513). – S. 37
41. Osadcuk B. Ze Związku Sowieckiego / Bohdan Osadcuk // Kultura. – 1966. – № 5 (223). – S. 88–95.
42. Polska i Ukraina. Rozmowy z Bohdanem Osadcukiem przeprowadzili Basil Kerski i Andrzej Stanisław Kowalczyk. – Wrocław : KEW, 2008. – 276 s.
43. Polsko-ukraińska konferencja naukowa w Monachium // Kultura. – 1980 (398). – № 11. – S. 68–70.
44. Solżenicyn A. Oświadczenie / Aleksander Solżenicyn // Kultura. – 1991. – № 11 (530). – S. 38–39.

Выдающийся украинский политолог и публицист, представитель польско-украинского взаимопонимания Богдан Осадчук на протяжении десятилетий был ближайшим украинским сотрудником Єжи Гедройця – редактора польского эмиграционного журнала “Kultura”, который выходил в Париже с 1947 до 2000 года. Их объединяло общее дело достижения польско-украинского примирения, а сотрудничество заключалось в публицистической деятельности, пропаганде общих идей, разработке раз-

личных проектов и подготовке мероприятий, направленных на налаживание польско-украинского диалога.

Ключевые слова: Богдан Осадчук, Ежи Гедройц, польско-украинское примирение, польско-украинские отношения.

The prominent Ukrainian political scientist and publicist, the champion of Polish-Ukrainian reconciliation Bohdan Osadchuk for decades collaborated with Jerzy Giedroyc – Polish émigré, the editor of journal “Kultura” that appeared in Paris in 1947-2000. They were tied by the matter of achievement of Polish-Ukrainian reconciliation and their cooperation consisted in B.Osadchuk’s contribution to “Kultura”, popularization of common ideas, preparation for events, development of different projects and arranging of Polish-Ukrainian affairs.

Key-words: Bohdan Osadchuk, Jerzy Giedroyc, “Kultura”, Polish-Ukrainian reconciliation, Polish-Ukrainian relationship.

УДК 324(477)+(438)

ББК 66.033

Христина Федорів

ЕВОЛЮЦІЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ НА ПРИКЛАДІ ВИБОРІВ ДО ПАРЛАМЕНТУ

У статті розкривається суть поняття виборчої системи, а також дослідження її характеристика еволюції виборчих систем України та Республіки Польщі.

Ключові слова: виборча система, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система, виборчий округ, виборчий бар'єр, методи обчислення Д'ондта, Сейнт-Лагю.

Виборча система – це ключовий елемент політичної системи. Їй належить провідна роль у формуванні органів державної влади, оновленні політичної еліти, легітимації влади, а також відображення громадянських настроїв. У вузькому сенсі, це принципи проведення голосів виборців в депутатські мандати, при широкому розумінні, слід враховувати і окремо розглядати підсистеми всіх рівнів проведення виборів а аналізувати виборчу систему як елемент політичної системи [1, с.4].

Одним з основних принципів розвитку демократичного суспільства є принцип виборності влади. Події останніх років у політичному просторі Польщі й України (корупційні скандали, неможливість збереження коаліційної більшості, розпуск парламенту тощо) засвідчили про необхідність перегляду як конституційних принципів побудови політичної системи цих двох країн, так і змін у виборчому законодавстві.

Проблемою дослідження виборчих систем України та Республіки Польщі займалися такі дослідники й науковці: Л.Бучковський, І.Жданов, В.Мосієнко, Ю.Повинчак, Л.Харченко, також еволюцію виборчих систем ми можемо прослідкувати в нормативно-правових актах обох країн.

Відлік новітньої історії України та Польщі почався наприкінці ХХ ст. – у 1991 р. Україна отримала незалежність, 1989 р. у Польщі на парламентських виборах перемогла опозиційна партія і було скасовано комуністичний режим [10, с.35].

У березні 1990 року відбулися перші альтернативні вибори в історії Радянської України. Виборча система того часу, мала дві складові: перша – стосовно критерію обрання депутатів (вибори проводилися за мажоритарною системою в одномандатних округах у двох турах: у першому – для обрання була необхідна абсолютна більшість, у другому – відносна); друга – стосовно участі виборців у голосуванні.

Вибори до парламенту, що відбулися в березні 1994 року, проходили за новим законом, прийнятим на 8-й сесії Верховної Ради 18 листопада 1993 року, який: надавав право обирати всім громадянам, які досягли 18 років. “Депутатом може бути обраний громадянин України, який має право голосу, не молодший 25 років, і на день виборів